

Проф. др Срђан Шаркић

Правни факултет Универзитета у Новом Саду

ДЕПОЗИТ У РИМСКОМ, ВИЗАНТИЈСКОМ И СРПСКОМ СРЕДЊОВЕКОВНОМ ПРАВУ

На почетку рада, аутор износи дефиницију уговора о депозиту (остави) према схватању римских правника. Након тога, наводе се византијски закони у којима су правила римског права о депозиту била прихваћена. У трећем делу рада, аутор испитује српске правне споменике у којима се помиње уговор о депозиту. То су, пре свега, преводи византијских правних компилација (Законоправило Светог Саве и Синтагмат Матије Властара), али и неки уговори са Дубровником. У текстовима писаним на старом српском језику, за депозит се најчешће користи израз поклад, али и речи постава и похрана, као и глагол поставити.

Кључне речи: *Depositum*; *Depositum sequestre*; *Depositum necessarium*; *Depositum irregulare*; Постава; Поклад; Похрана; Поставити; Уговор.

1. УВОД

Према схватању римских правника, уговор о остави или депозиту (латински *depositum*, од глагола *deponere* = оставити, одложити) је реални уговор *bonae fidei*, који настаје када једна страна (оставодавац, депонент) поверава другој страни (оставопримцу, депозитару) покретну ствар на бесплатно чување уз обавезу да је на захтев оставиоца, или после уговореног рока врати.¹ Посебни облици депозита су:

1. *Depositum in sequestrem* (судски депозит) закључују странке у спору. Спорну ствар поверавају трећем лицу на чување и уго-

Срђан Шаркић, srdjansarkic@gmail.com.

¹ D. XVI, 3, 1, *Ulpianus libro trigensimo ad edictum*: *Depositum est, quod custodiendum alicui datum est, dictum ex eo quod ponitur: praepositio enim de auge depositum, ut ostendat totum fidei eius commissum, quod ad custodiam rei pertinet. Pauli Sententiae II, 12: Deponere possumus apud alium id quod nostri iuris est vel alieni. Depositum est quasi diu positum. Servandum est, quod ad breve tempus custodiendum datur. Deponere videtur qui in metu ruinae incendii naufragii apud alium custodiae causas deponit.*

варају да је врати победнику у спору. Секвестрацију ствари одређивао је најчешће судија. Странка која докаже да је власник ствари, стиче право да захтева ствар посебном тужбом *actio depositi sequestraria*.²

2. *Depositum miserabile* или *depositum necessarium* (остава у невољи), настаје када неко лице због ванредних околности (пожара, поплаве, побуне, земљотреса, бродолома и слично), није у могућности да бира коме ће поверити ствар на чување, него је мора оставити било коме. Претор је против оставопримца који злоупотреби овакве околности (одбијањем да врати ствар) давао тужбу на двоструки износ (*in duplum*), уз осуду на губитак части (*infamia*).³
3. *Depositum irregulare* (нередовна остава), настаје када се даје на чување новац или друге заменљиве ствари (на пример жито, вино, уље) на којима је депозитар стицао право својине, тако да их је слободно могао користити, потрошити у целости, па чак и отуђити. Зато, депозитар по истеку уговореног рока не враћа исте ствари које је примио, већ исту количину исте врсте ствари, односно исту суму новца. Због сличности са зајмом, римски правници су код овог уговора примењивали правни режим као да је у питању *mutuum*. Захваљујући Папинијановим разматрањима, временом је ипак преовладало схватање да се ради о посебној врсти оставе, што су прихватили и Јустинијанови правници.⁴

Оставодавац је имао право да од оставопримца тражи да поверене ствари чува и да их врати неоштећене. На располагању му је стајала *actio depositi directa*, тужба која је у случају осуде доводила до инфамије (*infamia*), јер се сматрало да је изиграно поверење између странака. Зато је остава спадала у уговоре *bonae fidei*.

Обавезе оставопримца су биле следеће: морао је поверену ствар да чува, одржава је у исправном стању и да је на захтев оставиоца или

² D. XVI, 3, 17, *Florentinus libro septimo institutionum*: Licet deponere tam plures quam unus possunt, atamen apud sequestrem non nisi plures deponere possunt: nam tum id fit, cum aliqua res in contraversiam deducitur. Itaque hoc casu in solidum unusquisque videtur deposuisse: quod aliter est, cum rem communem plures deponunt. Rei depositae proprietates apud deponentem manet: sed et possessio, nisi apud sequestrem deposita est: nam tum deum sequester possidet: id enim agitur ea depositione, ut neutrius possessioni id tempus procedat.

³ D. XVI, 3, 1, *Ulpianus libro trigensimo ad edictum*: Quod neque tumultus neque incendii neque ruinae neque naufragii causa depositum sit, in simplum, earum autem rerum, quae supra comprehensae sunt, in ipsum in duplum, in heredem eius, quod dolo malo eius factum esse dicetur qui mortuus sit, in simplum, quod ipsius, in duplum iudicium dabo.

⁴ Cf. D. XVI, 3, 24.

по истеку уговореног рока врати, заједно са евентуалним прираштајем и плодовима.

За евентуална своја потраживања према депоненту, депозитар је имао на располагању *actio depositi contraria*, која је такође била *bonae fidei*, али није повлачила инфамију.⁵

*

* *

Византијско право посвећује посебну пажњу уговору о остави. У *Еклоги* (*Ἐκλογία τῶν νόμων*) цело XI поглавље, насловљено *О свим оставама* (*Περὶ πάσης παραθήκης*)⁶ односи се на депозит.⁷ Текст поглавља гласи: *Ако неко из било ког разлога или страха да неком нешто у оставу и ако се догоди да депозитар то пориче, ако се ствар испита и утврди да је лагао, треба да врати двоструко депоненту. Ако се деси нека несрећа или од пожара или од крађе, па ако пропадну остављене ствари заједно с његовим сопственим стварима, судије ће ствар испитати и сматрати да није одговоран онај који је држао такву залогу јер ју је изгубио нехотице* (*Ἐάν τις δι' οἰανβήποτε πρόφασιν ἢ φόβον παραθήκην παράθῃται τινι καὶ συμβῇ τὸν ταῦτα παραλαμβάνοντα ἀρνήσασθαι, ζητούμενου τοῦ κεφαλαίου καὶ ἀποδεικνυμένου αὐτοῦ ψεύστου, κατὰ δίπλαν ἀποδιδότω αὐτὰ τῷ παραθεμένῳ. Εἰ δὲ καὶ δεήσει συμφορὰν τина εἴτε ἀπὸ πυρκαϊᾶς ἢ καὶ ἀπὸ κλοπῆς ἐπελθεῖν αὐτῷ καὶ σὺν τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἀπολέσθαι κάκεῖνα, τηρεῖτωσαν οἱ ἀκροαταὶ καὶ ἀνέγκλητον τὸν τὴν τοιαύτην παραθήκην ἐσχηκότα φυλαττέτωσαν ὡς ἀκουσίως αὐτὰ ἀπόλεσαντα*).⁸

⁵ Вид. Ž. Bujuklić, *Forum Romanum, rimska država, pravo, religija i mitovi*, Beograd 2009, 280–283. Наравно, и сви уџбеници римског права садрже поглавља о остави. Навешћу само неке: D. Stojčević, *Rimsko privatno pravo*, Beograd 1966, 243–246; A. Маленица, *Римско право*, Нови Сад 1995, 296–298; О. Станојевић, *Римско право*, Београд 2002, 290–292; Ж. Бујуклић, *Римско приватно право*, Београд 2011, 366–369. Јустинијанов кодекс (*Codex Iustinianus*), IV књига, XXXIV поглавље, насловљено *Depositi*, садржи дванаест закона, издатих у интервалу од 234. до 532. године, који се односе на *depositum*. Одломке из дела римских правника посвећене уговору о депозиту, редактори Јустинијанових Дигеста сврстали су у III поглавље, XVI књиге, насловљено *Depositi vel contra* (укупно 34 одломка). Вид. и *Pauli Sententiae*, II, 12, *De deposito*. Hrvatski prevod Julije Paulo, *Sentencije, priredio i preveo A. Romac*, Latina et graeca, Zagreb 1989, 84–85.

⁶ *Ecloga XI, Ecloga, Das Gesetzbuch Leons III und Konstantinos V, herausgegeben von L. Burgmann*, Forschungen zur byzantinischen Rechtsgeschichte, Band 10, Frankfurt am Main 1983, 208.

⁷ У издању J. et P. Zepos, *Jus graecoromanum, vol. II: Leges imperatorum Isaurorum et Macedonum*, Athenis 1931 (reprint Aalen 1962), 42, то поглавље носи наслов *Περὶ πάσης παρακαταθήκης*.

⁸ Српски текст наведен је према нешто измењеном преводу Ljaja Margetića „Ekloga iz 726. godine i njezina važnost za našu pravnu povijest“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Rije-*

Као што се може видети, редактори *Еклоге* свели су све одломке римских правника о депозиту на само две одредбе: 1) ако неко из страха или било ког другог разлога повери неком ствар на чување, а депозитар то пориче, дужан је да надокнади двоструку вредност депоноване ствари;⁹ 2) ако депоноване ствари пропадну због неке несреће, пожара или крађе, заједно са депозитаревим стварима, судије ће ствар испитати и ослободити оставопримца одговорности, јер је ствари изгубио ненамерно.

Поглавље XVIII *Прохирона* (**Πρόχειρος Νόμος**) насловљено **Περί καταθήκης** (*О оставама*) садржи четрнаест правила која се односе на депозит, док поглавље XXV *Епанагоге* – *Исагоге* (**Ἐπαναγωγή - Εἰσαγωγή**), са истим насловом, садржи шеснаест фрагмената о остави.¹⁰ Али, Матија Властар у свој *Синтагмат* уноси само два одломка, преузета из *Прохирона*, која се односе на депозит, у кратком поглављу насловљеном **Περί παρακατάθετης** (*О оставама*).¹¹ 1) општу дефиницију депозита,¹² и 2) правило о одговорности оставопримца за случај нестанка ствари услед *vis maior*, *culpa* и *neglegentia*.¹³

*

* *

У средњовековном српском праву, уговор о депозиту помиње се углавном у преводима византијских правних збирки, док у српским правним споменицима ретко налазимо податке о остави.

У поглављу 48 *Законоправила* (*Номоканона*) Светога Саве, насловљеном *Избор из закона Богом датог Мојсију*, налазимо кратко пог-

ci, Rijeka 1980, 70. Грчки текст наведен је према издању Лудвига Бургмана (видети напомену 6), 208.

⁹ То би могао бити *depositum miserabile* или *depositum necessarium* римскога права.

¹⁰ Ed. Zepos, vol. II, 162-164, 315-317.

¹¹ Састав II-6, ed. G. A. Ralles – M. Potles, Ματθαίου τοῦ Βλαστάρεως Σύνταγμα κατὰ Στοιχεῖον, Athenai 1859, 404.

¹² *Proch.* XVIII, 1, ed. Zepos II, 162: Παρακατάθεκη ἐστὶ τὸ ἐπὶ παραφυλακῇ τινι διδόμενον.

¹³ *Proch.* XVIII, 10, ed. Zepos, II, 163: Εὰν ἐξ ἐπιδρομῆς ληστῶν ὁ τὴν παρακατάθεκην λαβὼν ἀπώλεσε τὰ παρατεθέντα αὐτῷ, οὐ κινδυνεύεται τοῖς κληρονόμοις αὐτοῦ ἢ ἀπώλεια. Ὁ γάρ παραθήκην λαμβάνων δόλον μόνον καὶ ραθυμίαν καὶ ἀμέλειαν ἀπαιτεῖται, εἰ μὴ ρητῶς καὶ ἑτερόν τι συνεφωνήθη. Cf. *Cod. Iust.* IV, 24,1: *Imp. Alexander A. Mestrio militi*: Si incursu latronum vel alio fortuito casu ornamenta deposita apud interfectum perierunt, detrimentum ad heredem eius qui depositum accepit, qui dolum solum et latam culpam, si non aliud specialiter convenit, paestare debuit, non pertinet. Quod si praetextu latrocinii commissi vel alterius fortuiti casus res, quae in potestate heredis sunt vel quas dolo desiit possidere, non restituuntur, tam depositi quam ad exhibendum actio, sed etiam in rem vindicatio competit (a. 234).

лавље о депозиту (*О покладе*).¹⁴ Међутим, много важније је 55. поглавље у коме је Сава превео целокупан текст *Прохирона* (**Законъ градьски** у старом српском преводу). Осамнаести титулус овог поглавља, под насловом **о покладежи** (*О остави*) садржи четрнаест правила преузетих из *Прохирона*.¹⁵

Српски преводиоци *Синтагмата* Матије Властара преузели су - оба одломака, преузета из *Прохирона*, која се налазе у оригиналном - грчком тексту.¹⁶ Ипак, они су додали још једну одредбу, такође преузету из *Прохирона*, а које нема у грчком изворнику, којом се појачава одговорност оставопримца: *Ако оставопримац не чува ствар као да је његова сматраће се одговорним за dolus* (**Пріємы покладъ, аште - не прилежитьъ, іако о своємъ, повиньнъ ієсть**).¹⁷

Српски правни споменици помињу депозит углавном у уговорима са Дубровником, који је био најважнији трговачки партнер средњовековне Србије. Сачувани документи написани су или на латинском или на старом српском језику. Навешћемо неколико примера:

У уговору кога је Дубровачка општина закључила 5. јуна 1279. са Которском комуном,¹⁸ написаном на латинском, читамо следеће речи:

¹⁴ XLVIII,12, издање М. Петровић, *Законоправило или Номоканон Светога Саве, Иловички препис 1262. године* (фототипско издање), Горњи Милановац 1991, 251а.

¹⁵ LV, 18, издање М. Петровић, 2916–2926; вид. и издање Н. Дучића, *Књижевни радови Нићифора Дучића*, књига 4, Београд 1895, 315–318. Српски правни споменици за депозит користе најчешће израз *поклад* (**покладъ**), који се данас сматра застарелим.

¹⁶ То је састав П-6, под насловом *О остави, закони* (издање С. Новаковић, *Матије Властара Синтагмат*, Београд 1907, 425–426), а чији текст гласи: **О покладе закони. 1) Покладъ ієсть ієже на съхранієніє некомоу даіємоіє; 2) Аште отъ нашєствіа разбоинникъ ієже покладъ приємыи погоубитъ, не бєдєтєвоуієтъ наледникомъ того погыбєль; ієже бо покладъ приємліє, лъсти къ томоу и небреженіа и лености итєєаієтъ се раџєвє аште речію и ино нечто сьгласи се, рєкшє оуглава бьєтъ.**

¹⁷ П-6, издање Новаковић, 426. Текст је тачан превод одредбе из *Прохирона* XVIII, 10 (ed. Zepos, II, 163): **’Ο μὴ τῆς παρακαταθήκης ὡς τῶν ἰδίων ἐπιμελούμενος δόλον ποιῇ.** Cf. D. XVI, 3,32, *Celsus libro undecimo digestorum*: nam et si quis non ad eum modum quem hominum natura desiderat diligens est, nisi tamen ad suum modum curam in deposito praestat, fraude non caret. Према мишљењу Александра Соловјева, *Законодавство Стефана Душана, цара Срба и Грка*, Београд 1928, 119 = *Класици југословенског права, књига 16*, Београд 1998, 428, чињеница да су српски редактори *Синтагмата* у српски превод унели једну одредбу из *Прохирона*, које иначе нема у грчком изворнику, сведочи о озбиљности српских правника. Они су сматрали да је остава врло важан уговор, и пошто је Матија Властар у свој *Синтагмат* унео само два правила о депозиту, они су се сетили да *Прохирон* садржи чак 14 одредаба и додали једну.

¹⁸ Которска општина је представљала малу аутономну јединицу унутар средњовековне Србије, која се састојала од самог града Котора и четири околне жупе: Грбаљ, Бијела, Крушевце и Леденице, које је граду доделио српски краљ Стефан Урош Милутин (1306–1307). Та територија, практично се подудара са данашњим Бока Которским заливом, изузев града Херцег Новог. Током српске владавине (1186–1370), Ко-

Item volumus, quod tam Ragusini quam Catarini possint facere credentias et reposturas sive deposita... У истом документу, неколико редова касније, налазимо следеће речи: *Item firmamus, quod omnia deposita sive debita...*¹⁹ Изгледа да је реч *depositum* у наведеном тексту, узета као синоним за дуг (*debitum*). Али, у следећем поглављу, налазимо израз *depositum* у свом изворном значењу (*Et de debitis et depositis, factis - tempore pacis...*).²⁰

Много важнији је документ од 3. јула 1281, у коме се вели како которски опуномоћеници српског краља, примају у Дубровнику оставу жупана Десе,²¹ сина краља Владислава: *Quod pro nobis et nomine et vice communis et hominum Catari recepimus a prenominato domino comite et comuni Ragusii res infrascriptas depositas olim in Ragusio per condam iuppanum Desam filium condam domini regis Ladisclavi et dominam Bellosclavam matrem ipsius iuppani Desae... Et etiam promittimus et obligamus nos et comune et homines Catari conservare comune et homines Ragusii perpetuo indemnes ab omnibus dampnis et expensis, que possint eis quocunque modo occurrere occasione dicti depositi...Iste autem sunt res de dicto deposito.*²² У даљем тексту следи детаљан списак ствари - које су биле предмет депозита.

У документима писаним на старом српском језику, поред већ поменутог израза *поклад* (**покладь**), коришћеног у преводима византијских правних збирки, за депозит срећемо и именице *постава* и *похрана*, као и глагол *поставити*.

Поклад се помиње у писму цара Душана Дубровчанима, упућеном из освојеног византијског града Сера (Σέρραι), 23. фебруара 1355. године. Цар тражи од дубровачког кнеза да уручи његовим изасланицима депоноване ствари, које је у Дубровнику положио као оставу дубровачки властелин Мароје Гочетић (**тамо послахъ калоугієре царства ми и ш ними николицоу пашровикіа по работи царства ми да оузмуо що соу покладъ поставили оу мароіа гочетикіа...**).²³

тор је уживао доста широку аутономију, али је признавао врховну власт српских владара. О правном положају Которске општине видети И. Синдик, *Комунално уређење Котора од друге половине XII до почетка XV столећа*, Београд 1950.

¹⁹ А. Соловјев, *Одабрани споменици српског права*, Београд 1926, 56, 6 и 57, 7.

²⁰ *Ibid.*, 56, 8.

²¹ Деса је био други син српског краља Владислава (1234–1243) и његове жене Болеславе, ћерке бугарског цара Јована II Асена. Вид. К. Јиречек, *Историја Срба, књига I*, Београд 1978, 176.

²² А. Соловјев, *Одабрани споменици*, 60, 61.

²³ Љ. Стојановић, *Старе српске повеље и писма, књига I, Дубровник и суседи његови, први део*, Београд – Ср. Карловци 1929, 67. За **покладь**, вид. и М. Пуцић, *Споменици српски*, Београд 1858–1862, књига II, 50, 53, 55, 75.

Постава се помиње први пут у писму кога су Дубровчани упутили 6. децембра 1395. године кнегињи Милици, у вези са депозитом (*поставом*) жупана Николе (**И що пишете за поставу жупана Николе....**). Иста реч, као и глагол *поставити*, помињу се такође и у писму Мехмедбега, господара српске земље, Дубровчанима, написаном око 1463. године. Мехмедбег пише, како је код њега - дошао извесни Радивој Врљак, жалећи му се да је у Дубровнику оставио, заједно са својом мајком Милицом, у депозит (*у поставу*) четири стотине дуката код дубровачког златара Степана (**И да ви је у звање, аво доходи Радивој синь Николе Врљиаць тер ми говори, како - је поставиљ с своју матерью с Милицом 4 ста дукат у поставу у Степана златара...**).²⁴

Деспот Ђурађ Бранковић оставио је своје благо у депозит у Дубровнику (25. јануар 1441), јер је сматрао да је тај добро утврђени град био тада сигурнији од било ког места у Србији. Располажемо данас дугачким списком депонованих ствари, кога су сачинили дубровачки нотари. На самом почетку документа дубровачки кнез и сва властела потврђују да су примили од деспота Ђурађа у *похрану* следеће благо (**Ми кнезь, властеле и сва опкина властео владушаго града Дубровника пръмисмо одь славнаго господина деспота Гюрга господара Српскои земли... у похрану ниже речено именовано благо**).²⁵ Након дугачког списка најразноврснијег блага деспота Ђурађа, Дубровчани на крају документа потврђују да су драгоцености примили као депозит (*у вишеремену похрану*). У даљем тексту се каже да - деспот Ђурађе може подићи своје благо кад год хоће, за свога живота. После његове смрти, депоноване ствари може подићи његова жена госпођа Јерина (Εἰρήνη), а после њене смрти, њени синови: они могу подићи или све благо одједном, или сваки од њих посебно, део који му припада. Ипак, ако они желе да подигну депоноване ствари (*вишеремену похрану*), морају да приложе списак ствари заједно са признаницом, на које су ставили печат изасланици²⁶ господина Ђурађа (**А у сеи име вишеремену похрану поставише, а ми пръмисмо у сеи име, догде је живь господинь деспоть Гюргъ, да је онъ волань узети вишеремену похрану на негову вољу и що рече одь не учинити. А по неговои самрьти негова жена госпогѣ Јерина, а по Јеринини самрьти трьма синовомъ неговемъ алли имъ све на за се узети или всакому на се свои дио узети; а када годе би хоти узети више речену похрану, да се не може узети що не би донесао ови**

²⁴ А. Соловјев, *Одабрани споменици*, 181, 219.

²⁵ *Ibid.*, 206.

²⁶ У тексту је употребљен израз *поклисари*, што долази од грчке речи ἀποκριστάριος = посланик, изасланик.

исти записъ и листъ веровани потъ печатю кою су намъ оставили на листу господина деспота речени поклицарые).²⁷

Душанов законик не помиње уговор о депозиту, али члан 125 предвиђа одговорност *стањанина* (гостионичара) за губитак поверених му ствари: ... *Који иде жупљанин, да ходи к стањанину, или мал или велик, да му преда коњ и стан вас, да га сабљуде стањанин са всем. И када си појде он-зи гост, да му преда стањанин все што му буде пријел; ако ли му буде што погинуло, все да му плати.*²⁸ Изгледа да члан 125 предвиђа случај такозваног *receptum cauponit*,²⁹ добро познатог римском праву: гостионичар је одговоран за сваку изгубљену ствар и гост има право да потражује своја добра, а на располагању му стоји *actio in factum*.³⁰

Константин Јиречек наводи један случај, о коме је сачуван запис у Дубровачком архиву, а који пружа лепу илустрацију примене члана - 125 Душановог законика: 1405. године, пет Дубровчана са робом су кренули из Приштина за Вучитрн на панађур (сајам). У Вучитрну су одсели у гостионици (*albergo*) и ствари предали *стањанину* да их закључа у својој остави (*camera*). Неки Турчин, који је потом наишао, хтео је да избаци госте. Један од Дубровчана по имену Прибош, напустио је кућу, а његова роба је пропала. Ствар је изнета пред дубровачке судије у Трепчи, и пресуда је донета у корист гостију.³¹

²⁷ Одабрани споменици, 208.

²⁸ С. Новаковић, *Законик Стефана Душана цара српског, 1349–1354*, Београд 1898 (репринт 2004), 96, 222. Вид. и издање Н. Радојчића, *Законик цара Стефана Душана 1349 и 1354*, Београд 1960, 67, 124

²⁹ Cf. Т. Тарановски, *Историја српског права у немањинској држави*, III део, *Историја грађанског права*, Београд 1934, 117 = *Класици југословенског права*, књига 12, Београд 1996, 661, и А. Соловјев, *Законик цара Стефана Душана 1349. и 1354. године*, Београд 1980, 279.

³⁰ D. IV, 9, 1, *Ulpianus libro quarto decimo ad edictum*: Ait praetor: Naute caupones stabularii quod cuiusque salvum fore receperint nisi restituent, in eos iudicium dabo. Cf. D. IV, 9, 3: ... ex hoc edicto in factum actio proficiscitur.

³¹ У записнику стоји да је један од Дубровчана изјавио: „çasshauno de nuy del suo valixio recomandò al stanenin. Come recomandò, chussi tolse.“ Вид. С. Јиречек, „Stanjanin“, *Archiv für slavische Philologie*, XIV, 75–77. Cf. А. Соловјев, *Законик цара Стефана Душана 1349. и 1354. године*, Београд 1980, 279.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Бујуклић, Жика, *Римско приватно право*, Београд 2011;
2. Бујуклић, Жика, *Forum romanum, rimska država, pravo, religija i mitovi*, Београд 2009;
3. Јиреček, Constanin, “Stanjanin“, *Archiv für slavische Philologie* XIV;
4. Јиречек, Константин, *Историја Срба, књига I, политичка историја до 1537. године, превео и допунио Јован Радонић*, Београд 1951 (репринт 1978);
5. Маленица, Антун, *Римско право*, Нови Сад 1995;
6. Margetić, Lujo, „Ekloga iz 726. godine i njezina važnost za našu pravnu povijest,“ *Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci*, Rijeka 1980;
7. Синдик, Илија, *Комунално уређење Котора од друге половине XII до почетка XV столећа*, Београд 1950;
8. Соловјев, Александар, *Законодавство Стефана Душана, цара Срба и Грка*, Београд 1928 = *Класици југословенског права, књига 16*, Београд 1998;
9. Соловјев, Александар, *Законик цара Стефана Душана 1349. и 1354. године, Српска Академија Наука и Уметности, Одељење друштвених наука, Извори српског права VI*, Београд 1980;
10. Станојевић, Обрад, *Римско право*, Београд 2002;
11. Stojčević, Dragomir, *Rimsko privatno pravo*, Београд 1966;
12. Тарановски, Теодор, *Историја српског права у немањихкој држави, I-IV*, Београд 1931–1934 = *Класици југословенског права, књига 12*, Београд 1996.

Извори

1. *Corpus iuris civili, volumen primum, Institutiones*, recognovit Paulus Krueger; *Digesta*, recognovit Theodorus Mommsen, Berolini 1895 (reprint Clark, New Jersey 2010);
2. *Corpus iuris civilis, volumen secundum, Codex Iustinianus*, recognovit Paulus Krueger, Berolini 1895 (reprint Clark, New Jersey 2010);
3. *Ecloga, das Gesetzbuch Leons III. und Konstantinos' V. Herausgegeben von Ludwig Burgmann*, Forschungen zur byzantinische Rechtsgeschichte, Band 10, Frankfurt am Main 1983;
4. *Iulii Pauli, Sententiae ad filium*, (Јулије Paulo, *Sentencije*), priredio i preveo Ante Romac, Latina et Graeca, Zagreb 1989;
5. *Књижевни радови Нићифора Дуцића, књига 4*, Београд 1895;
6. Новаковић, Стојан, *Законик Стефана Душана, цара српског, 1349–1354*, Београд 1898 (репринт 2004);

7. Новаковић, Стојан, *Матије Властара Синтагмат, азбучни зборник византијских црквених и државних закона и правила*, словенски превод времена Душанова, Београд 1907;
8. Пуцић, Медо, *Споменици србски од 1395 до 1423 то ест писма писана од Републике Дубровачке Кралевима, Деспотима, Войводама и Кнезовима Србскием, Босанскием и Приморскием*, књиге I-II, Београд 1858–1862;
9. Радојчић, Никола, *Законик цара Стефана Душана, 1349 и 1354*, Београд 1960;
10. Ralles, Georgios, Potles, Michail, Μαθαίου τοῦ Βλαστάρεος Σύνταγμα κατὰ Στοιχεῖον, Αθῆναι 1859;
11. Соловјев, Александар, *Одабрани споменици српског права (од XII до краја XV века)*, Београд 1926;
12. Стојановић, Љубомир, *Старе српске повеље и писма, књига I, Дубровник и суседи његови*, Београд – Сремски Карловци 1929;
13. *Законоправило или Номоканон Светога Саве, Иловички препис 1262. године* (фототипија), приредио и прилоге написао Миодраг Петровић, Горњи Милановац 1992;
14. Zepos Joanis et Panagiotis, *Ius graecoromanum, volumen I-VI*, Athenis 1931 (reprint Aalen 1962).

Professor Srđan Šarkiћ, LL.D.

Faculty of Law,
University of Novi Sad

DEPOSITUM IN ROMAN, BYZANTINE AND SERBIAN MEDIEVAL LAW

Summary

According to the opinion of Roman lawyers, *depositum* was a contract in which a depositor gave a *res* to a deposittee to be kept without remuneration and to be returned on demand. Special cases of *depositum* were: *depositum sequestre*, *depositum necessarium* or *depositum miserabile* and *depositum irregulare*.

Byzantine law pays a special attention to the contract of *depositum*. - *Ecloga* contains chapter XI referring to the *depositum*, entitled Περί πάσης παραθήκης. Chapter XVIII of *Procheiron* entitled Περί καταθήκης, contains fourteen rules concerning the *depositum*, and the chapter XXV from *Epanagoge*, with the same title, contains sixteen fragments on the same topic. However, Matthew Blastares in his *Syntagma canonum* incorporated only two fragments referring to the *depositum*, taken from the *Procheiron*, in a short chapter under the title Περί παρακάταθήκης: 1) the general

definition of *depositum*, and 2) the law on responsibility of a deposittee for a loss of a thing in case of *vis maior*, *culpa* or *neglegentia*.

The contract of *depositum* was mentioned in medieval Serbia mostly in the translations of Byzantine legal miscellanies, while Serbian legal sources mention it very rarely.

In chapter 48 of the Nomokanon of Saint Sava, entitled *Selection of laws that God gave to Moses*, we find a short title *On depositum* (*O poklade*). Much more important is chapter 55 in which Saint Sava has adopted the complete text of the *Procheiron*. Title XVIII *On depositum* (*O pokladeži*) contains fourteen fragments translated from the *Procheiron*. The Serbian redactors of the complete *Syntagma* of Matthew Blastares omitted nothing from the original Greek text. However, they added one more provision which increased the responsibility of the deposittee.

Serbian legal sources mention the contract of *depositum* especially in the relationships between the citizens of Serbia and the small City-Republic of Ragusa (Dubrovnik). The remaining documents were written either in Latin or in the old Serbian language.

In the documents, written in the old Serbian language, besides the word *poklad*, used in the translations of Byzantine legal miscellanies, we can find, for *depositum*, the nouns *postava* and *pohrana* as well as the verb *postaviti*.

The most important document, treating the *depositum*, is a very long list of deposited objects, left by Serbian Despot Đurađ Branković to be kept by the Ragusans (1441, January 25). The list was made by Ragusan notaries.

Key words: *Depositum; Poklad; Pohrata; Postava; Ecloga; Procheiron; Syntagma canonum; Roman law; Byzantine law; Serbian law; Nomokanon.*